

Список використаних джерел:

4. Climate Pledges Need \$13.5 Trillion Investment by 2030. October 21, 2015. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-10-21/climate-pledges-need-13-5-trillion-investment-by-2030-iea-says>

5. Scatigna M., Xia D., Zabai A. and Zulaica O. Achievements and challenges in ESG markets. BIS Quarterly Review. December 2021. URL: https://www.bis.org/publ/qrpdf/r_qt2112f.pdf

6. The upcoming Batteries Regulation of the EU emphasises producer responsibility and changes our way of using, manufacturing and recycling accumulators and batteries. 18.05.2022. URL: <https://akkukieratyspb.fi/en/the-upcoming-batteries-regulation-of-the-eu-emphasises-producer-responsibility-and-changes-our-way-of-using-manufacturing-and-recycling-accumulators-and-batteries/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-78>

Войтенко Ю. М.,

*кандидат історичних наук, доцент,
докторант кафедри історії і культури України
та спеціальних історичних дисциплін
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Київська область, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНОЮ І КРАЇНАМИ БАЛТІЇ ТА ЇХ МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ

Внаслідок невдалої спроби державного перевороту у Москві 19–22 серпня 1991 року, з боку т.зв. «ДНКС» (Державного комітету з надзвичайного стану), український парламент 24 серпня проголошує державну незалежність (Акт проголошення незалежності України). Користуючись історичним моментом та ослаблення союзного центру, а також реалізуючи власну Декларацію про державний суверенітет України (від 16 липня 1990 р.), парламентарі оголошують як всередині, так і на весь світ рішення щодо незалежності своєї держави. Неочікуване для керівництва СРСР рішення української Верховної Ради, намагаються не сприймати як доленосне, адже питання остаточного відокремлення від Москви у вигляді незалежної України має бути ухвалено на республіканському референдумі 1 грудня 1991 року. Розуміючи тісні не лише політичні, а й економічні, логістичні тощо зв'язки між УРСР та іншими союзними республіками,

а також з центром, представники останнього не вважають що таке рішення Верховної Ради 24 серпня 1991 р. знайде свою підтримку під час референдуму 1 грудня. Більше того, згідно результатів проведеного референдуму щодо участі країни в складі оновленого СРСР згідно нового союзного договору у березні того ж 1991 р., українці підтримали таку ініціативу з показником у понад 70% голосів [4, с. 934]. Проте, ні представники союзного центру, ні, навіть, керівництво парламенту (зокрема, Голова Верховної Ради Л. Кравчук) не очікували такої високої підтримки українцями Акту про державну незалежність України під час референдуму 1 грудня 1991 р. – 90,32% голосів.

Внаслідок величезної підтримки українцями незалежності своєї держави її почали визнавати інші країни. Так, вже наступного дня після проведеного референдуму (2 грудня 1991 р.), Україну як незалежну державу визнали Канада та Польща; 4 грудня – Латвія і Литва; 5 грудня – Болгарія і Росія; 19 грудня – Швеція; 24 грудня – Норвегія; 25 грудня – США [1, с. 558]. За 1992 рік Україну визнали 140 держав і країна стала повноправним суб'єктом міжнародного права на світовому рівні.

Окремо варто відзначити, що США в особі президента Джорджа Буша-старшого, котрий перебував з візитом у Києві за менш як місяць до проголошення Верховною Радою незалежності України, закликав у своїй промові в українському парламенті не поспішати з цим напрямком, вважаючи такий крок «суїцидальним націоналізмом» [6, с. 28]. Дана промова Президента США у Верховній Раді 1 серпня 1991 р. названа пізніше як «котлета по-київські» і вважається однією з найгірших спічів американських президентів за весь час. Таке підігрівання союзному центру на чолі з М.Горбачовим свідчило про зміну геополітичної риторики Вашингтону напередодні ухвалення нового союзного договору, котрий мав спиратись на Декларацію про державний суверенітет України. Буш-старший схожий був у цій місії більше як «посланець» М. Горбачова, ніж лідер вільного світу. Проте, першого хвилювало не скільки покращення стосунків з М. Горбачовим, скільки збереження ядерної зброї в одному союзному центрі (під керівництвом Москви) у разі відцентрових дій республіканських лідерів, адже така зброя протягом не одного десятиліття «холодної війни» була направлена саме у бік США.

Попри це, історичні події показали, що президент США прорахувався з таким закликом до українців, адже Україні потрібна була незалежність не для збереження за собою ядерної зброї СРСР (яку вона згодом передасть росії, згідно міжнародних угод – до 1996 р.), а перш за все політична її складова, від якої походять всі інші.

Країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія) також проголосили всьому світу про свою незалежність, яку вони відновлюють після їх окупації з боку СРСР (у червні 1940 року).

Парламент Литви ще 11 березня 1990 року ухвалив Акт «Про відновлення незалежності Литовської держави», котрий прийшлося відстоювати ціною життів під час введення радянських військ до Вільнюса 11–13 січня 1991 р. Ситуація з застосуванням радянськими військами керованими з Москви сили проти протестувальників біля телевежі у Вільнюсі 13 січня 1991 р., внаслідок яких загинуло 13 захисників свободи і сотні були пораненими, отримала розголос по всьому світу. Підтримка борців за незалежність Литви знайшла своє відображення у Естонії, Латвії, Норвегії, Швеції, Фінляндії та інших країнах світу [3, с. 374]. Після цих подій, під час всенародного референдуму 9 лютому 1991 р. в Литві – 90,24% підтримало її незалежність, що відобразилось у конституційному законі цієї країни. І хоча далеко не всі держави на заході підтримали це рішення литовців, проте першим це зробив парламент Ісландії (Альтинг) 11 лютого 1991 року [3, с. 376–377]. Лише внаслідок провалу заклоту ДКНС у Москві в серпні 1991 р., незалежність Литви як суверенної держави визнали на Заході: 25 серпня – Франція, 27 серпня – Велика Британія, 3 вересня – США, а також 6 вересня – СРСР.

У Латвії референдум щодо незалежності відбувся 3 березня 1991 року, згідно якого 73,9% громадян країни підтримали таке рішення [2, с. 411]. Події серпня 1991 року прискорили процес суверенізації Латвії, котра 21 серпня на рівні парламенту ухвалює Конституційний закон про державний статус Латвійської Республіки. У такий спосіб парламент проголосив відновлення Латвійської Республіки, котру одразу почали визнавати інші держави, починаючи з Литви і Естонії (22 серпня), Ісландія, США (2 вересня), а 6 вересня – СРСР. 17 вересня Латвію прийняли до ООН, а 18 серпня її визнали як незалежну державу 79 країн світу [2, с. 412–413].

Естонія як і Латвія 3 березня 1991 р. провела референдум щодо незалежності, внаслідок якого 78,4% учасників підтримали таку ініціативу. Після оголошення результатів, 11 березня 1991 р. таку незалежність визнала Данія [5, с. 62].

Врешті, Естонія, як і Латвія та Україна проголосили свою незалежність внаслідок невдалої спроби державного перевороту у Москві т.зв. «путчистами» ДКНС у серпні 1991 р. Так, 20 серпня парламент Естонії ухвалив рішення «Про незалежність Естонської держави та утворення Конституційної асамблеї», що означало оголошення про відновлення незалежності Естонії. Невдовзі інші країни почали визнавати таку незалежність Естонії: 24 серпня – Росія;

26 серпня – Україна, 6 вересня – СРСР та інші, а 17 вересня Естонія була прийнята до Організації Об'єднаних Націй.

Таким чином, якщо Україна спочатку оголосила свою незалежність на законодавчому рівні (24 серпня 1991 р.), яку остаточно підтвердив народ на референдумі (1 грудня 1991 р.) і лише після цього світ почав визнавати її як незалежну державу, то країни Балтії, навпаки, провівши у лютому-березні 1991 р. референдуми щодо своєї незалежності, їх почали визнавати такими наприкінці серпня 1991 р. (внаслідок невдалої спроби державного перевороту у союзному центрі). Такі дії можна пояснити тим, що у березні українці підтримали новий союзний договір, тому серпнєве рішення парламенту щодо незалежності потрібно було закріпити новим плебісцитом, а «Балтійські сестри» досить синхронно діяли у цьому аспекті і в подальшому їхня доля у частині міжнародної діяльності є дещо схожою (як щодо визнання їх державами світу, так і щодо одночасного їх вступу в НАТО та ЄС у майбутньому). При цьому, саме українці, під час республіканського референдуму щодо підтримки незалежності, мали найбільший показник (90,3%), ніж литовці (90,2%), латиші (73,9%) та естонці (78,4%).

Список використаних джерел:

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ : Yakaboo Publishing, 2022. 656 с.
2. Історія Латвії XX ст. / Блейере Д. та ін. Рига : «Юмава», 2005. 500 с.
3. Історія Литви кожному / Бумблаускас А., Ейдинтас А., Кулакаускас А., Тамошайтис М. Київ : «Балтія-Друк», 2018. 423 с.
4. Україна: політична історія. XX – початок XXI ст. Редрада: В. М. Литвин (голова) та ін. Редкол. : В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та ін. К. : «Парламентське видавництво», 2007. 1028 с.
5. Черногор Я. Країни Північної Європи. *Країни світу і Україна* : енциклопедія: в 5 т. Т. 1. Естонія. Київ, 2011. Т. 1. С. 49–70.
6. Goldgeier, James M.; McFaul, Michael. Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia After the Cold War. Brookings Institution Press. 2003. 482 p.